

WSTĘP

Zeszyt, który oddajemy do rąk Czytelników, zawiera prace powstałe w Interdyscyplinarnym Zespole Metodologii Historii i Historii Historiografii, pióra — w zdecydowanej większości — młodych pracowników naukowych wywodzących się z łódzkich środowisk: historycznego, politologicznego i filozoficznego. Prezentowane prace dotyczą szeroko rozumianej problematyki historii teorii materializmu historycznego oraz jego recepcji. Nie trzeba chyba przypominać, że problematyka ta do niedawna — nie tylko w polskich badaniach naukowych — była ogromnie zaniedbana. Jej pełne i wszechstronne poznanie utrudniał głoszony oficjalnie pogląd o istnieniu w dziejach interesującej nas teorii jednego tylko nurtu interpretacyjnego, mogącego aspirować do miana jej rzeczywistego reprezentanta. Natomiast inne, nawet wtedy, kiedy je zauważano, bywały oceniane jedynie w kategoriach wielomienne określanych dewiacji. Dzieje teorii materializmu historycznego — jak i marksizmu w ogóle — nie były jednak i być nie mogły jednym nurtem poglądów za każdym razem dających się zakwalifikować jako adekwatne do jej klasycznych założeń. Były — i są po dziś dzień — ogromnie złożonym, dialektycznym procesem powstawania, rywalizacji, sukcesów i porażek różnych, niejednokrotnie bardzo odbiegających od siebie interpretacji, z których ledwie niektóre zyskały status poglądów standardowych, wiele zaś nie zdołało go osiągnąć i pokrył je pył zapomnienia.

Prace zebrane w niniejszym zeszycie nie mogą aspirować do całościowego, wszechstronnego reprezentowania tej obszernej problematyki. Przyświeca im cel niepomiernie skromniejszy. Publikowane tu prace mają ambicję ukazania różnorodności sposobów pojmowania interesującej nas teorii przez zajmujących się nią różnych działaczy i myślicieli, w większości będących zwolennikami owej teorii, po części jednak także będących w stosunku do niej w otwartej opozycji. Wśród postaci, których poglądami zajęli się autorzy zebranych w zeszycie prac, znalazły

się zarówno osobistości pierwszoplanowe, które śmiało można uznać za wybitnych teoretyków materializmu historycznego — by wspomnieć tu tylko nazwiska Róży Luksemburg, Georgija (Jerzego) Plechanowa czy Nikołaja Bucharina — jak i postacie mniej znaczące, które wszakże żywo zajmowały się wspomnianą tu teorią i proponowały jej własne rozumienie. W zeszycie znalazł się wreszcie tekst analizujący poglądy na teorię formułowane przez środowisko jej doktrynalnych przeciwników. Pisząc o dziejach teorii i jej recepcji — zarówno pozytywnej, jak i negatywnej — rozpatrując poglądy teoretyków i komentatorów, autorzy nie poszukiwali jednej jedynej interpretacji materializmu historycznego, którą miałyby się uznać za „prawidłową”, choć każdy z nich zachował prawo do żywienia przekonania o tym, że przynajmniej jedna może nią właśnie być. Ani autorzy, ani będący również jednym z nich redaktor tomu, nie starali się o to, by w jakikolwiek sposób „ujednolicić” prezentowane w naszym zeszycie poglądy. Spojrzenie na problemy, o których mowa w naszym zeszycie, zbyt często i długo bywało sztucznie uniformizowane ze szkodą dla ich adekwatnego poznania, aby znów kusić się o ich wzajemną synchronizację, z uszczerbkiem dla swobody autorskiej wypowiedzi.

Prezentowane w niniejszym tomie prace wyrastają z dorobku łódzkich historyków, politologów i filozofów z zakresu historii ruchów społecznych i myśli politycznej, a także historii historiografii. Nawiązują one w szczególności do opublikowanego wcześniej zeszytu pt. *Myśl Karola Marksa i jej recepcja w Polsce* („Acta Universitatis Lodzianensis”, 1986, Politologia 16). Równocześnie z naszym zeszytem ukaże się w serii „Politologia” osobny tom, poświęcony dziejom recepcji idei marksizmu. Oba razem przyniosą pierwsze pokłosie działalności naszego młodego — bo powstałego w listopadzie 1986 r. — Zespołu.

Andrzej F. Grabski